

planında ve 5000 kişi alabilecek büyüklükte bir caminin yaptırılması için Auburn Kur'an-ı Kerim Course and Islamic Cultural Centre öncülüğünde başlatılan çalışmalar son merhalesine varmış olup caminin inşası tamamlanmak üzeredir. Avustralya'da Türkler'in kurdukları dinî ve sosyal amaçlı derneklerin sayısı, çoğu Victoria ve Yeni Güney Galler'de olmak üzere yirmi dört tane'dir. Bu derneklerin çoğu da 16 Nisan 1986 tarihinde "Avustralya Türk İslâm Cemiyetleri Birliği" adı altında kurulan, bir yıl sonra ise adı "Avustralya Türk İslâm Federasyonu" şeklinde değiştirilen kuruluşun çatısı altında toplanmıştır.

Ülke geneline yayılmış dernek ve İslâm merkezlerini bir çatı altında toplamak amacıyla 1964'te Avustralya İslâm Dernekleri Federasyonu (Australian Federation of Islamic Societies: AFIS) kuruldu; 1976'da ise adı Avustralya İslâm Konseyleri Federasyonu (Australian Federation of Islamic Councils) şeklinde değiştirildi. Eyaletlerde dernek ve merkezlerin birleşmesiyle İslâm konseyleri, yedi İslâm konseyinin birleşmesiyle de Avustralya İslâm Konseyleri Federasyonu doğmuştur. Avustralya hükümetinin bütün müslümanların bir üst kuruluşu olarak kabul ettiği AFIC, ülkede İslâmî hizmetleri organize etmekte, çeşitli müslüman ülkelerden din görevlisi getirtmekte, bunlarla anlaşmalar yapmakta ve en önemlisi Avustralya'dan İslâm ülkelerine ihraç edilen etlerin İslâmî esaslara uygun biçimde kesilmelerini sağlayarak üzerlerine "helâl" damgası vurmakta ve radyo-televizyonda çeşitli programların ya-

pımında etken olmaktadır. Faaliyetlerini petrol zengini İslâm ülkelerinden aldığı yardımlarla yürütmekte olan AFIC'in merkezi Melbourne'dadır ve içerisinde Türkçe, İngilizce, Arapça ve Sırpça yazıların yer aldığı *Minaret* adlı aylık bir dergi yayımlamaktadır. Millî nitelikte ikinci teşkilât, ülkedeki üniversite ve kolejlerde okuyan müslüman öğrencileri aynı çatı altında toplayan Avustralya Müslüman Öğrenciler Federasyonu'dur. Öğrencilerin her türlü meseleleriyle ilgilenen bu teşkilât kamplar düzenlemekte, tatil ve pazar günleri İslâm dini ve kültürüyle ilgili kurslar tertip etmektedir. Merkezi Sydney'de olan Avustralya Müslüman Öğrenciler Federasyonu *Light* adında bir mecmua çıkarmaktadır. Ayrıca Türk dernekleri tarafından çıkarılan çeşitli Türkçe gazete ve dergiler de bulunmaktadır.

Dinî eğitim ve öğretim verecek özel okulların açılması için AFIC'in teşebbüsleri ve Suudi Arabistan'ın desteğiyle Melbourne'da Melik Hâlid İslâm Okulu (King Khalid Islamic School) açılmış (1983) ve Sydney'de de Melik Fahd İslâm Okulu'nun (King Fahd Islamic School) tesisi için faaliyetlere başlanmıştır. Müslümanlığı kabul etmiş olan Avustralyalılar da kendi aralarında bir dernek oluşturarak İslâmî bir okul açma konusunda çalışmalarını sürdürmektedirler.

Avustralya'da doğrudan İslâmîyet, şariyat ve türkiyat sahalarında öğrenim veren veya araştırma yapan kuruluş yoktur. Sydney Üniversitesi'nde Sâmi Diller Bölümü'nde "İslâmî çalışma" adıyla bir ders okutulmakta, ayrıca Melbourne Üniversitesi Ortadoğu İncelemeleri Bölümü'nde de İslâmîyet'le ilgili bilgiler verilmektedir. Bunların yanında New England Üniversitesi ile Sydney Üniversitesinde Arap dili bölümleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Ali Kettani, *Muslim Minority in the World Today*, New York 1986, s. 214-224; K. Fewster v.dğr., *A Turkish View of Gallipoli*, Victoria, ts., s. 119-125; İsmail H. Okday, "L'İslam en Australie et en Océanie", *WI*, III (1954), s. 235-253; Atiyye Sakr, "el-İslâm fi Astrâlyâ", *Mecelletü'l-Ezher*, XXXII/2, Kahire 1960, s. 171-175; Anwarul-Qadeer Rathur, "Muslim Encounter Down Under: Islam in Western Australia", *JIMMA*, I/1 (1979), s. 103-106; a.m.f., "Proposed Programme for Week-End Islamic Education to the Muslim Communities of Western Australia", *Muslim Education Quarterly*, IV/2, Cambridge 1987, s. 85-88; Shabbir Hussain, "Economic Status of Muslims in Australia", *JIMMA*, IV/1-2 (1982), s. 41-59; Ali Hadîdî, "el-İslâm ve'l-müslimûn fi Astrâlyâ", *Mecelletü'l-İslâmiyye*, sy. 12, Rabat 1982, s. 71-82; L. P. Fitzgerald, "Christians and Muslims in Australia", *Islamochristiana*, sy. 10, Rome 1984, s. 159-170; S. H. Muhatar, "An Islamic Cultural Centre for Auburn", *The Muslim World League Journal*, XV/5-6, Mekke 1988, s. 62.

DAVUT DURSUN

AVUSTURYA

Bir Orta Avrupa devleti.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

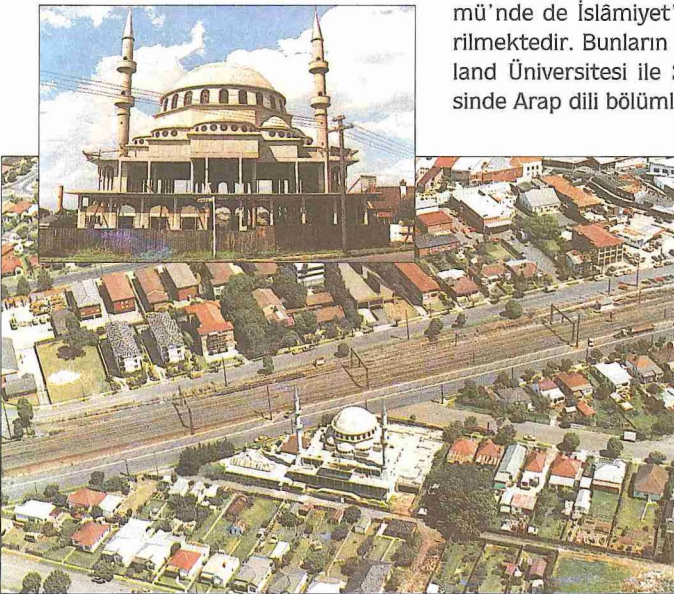
III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

IV. İSLÂM ARAŞTIRMALARI

Yüzölçümü 83.857 km² olup 9°-17° doğu boylamları ile 46°-49° kuzey enlemleri arasında yer alır. Doğu-batı doğrultusunda uzunluğu 500 kilometreden fazla ise de kuzeyi ile güneyi arasında 30-80 km. mesafe bulunmaktadır. Komşu olduğu ülkeler kuzeyde Almanya, Çekoslovakya, doğuda Macaristan, güneyde Yugoslavya, İtalya, batıda ise Liechtenstein ve İsviçre'dir; denize kıyısı yoktur. Avusturya Cumhuriyeti Burgenland, Kärnten (Carinthia), Aşağı Avusturya, Yukarı Avusturya, Salzburg, Tirol, Steiermark (Styrie), Vorarlberg ve Viyana eyaletlerinden meydana gelen dokuz üyeli bir konfederasyondur; başlıca şehirleri ise başkent Viyana, Graz, Linz, Salzburg, Innsbruck ve Klagenfurt'tur. 1986'da 7.552.000 olan nüfusunun çoğunluğunu Avusturyalılar teşkil eder (% 95).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Avusturya Avrupa'nın en dağlık ülkelerinden biridir ve topraklarının % 70'ini Alp dağları kaplar. Bu dağlar üç sıra halinde uzanır ve aralarında bulunan aynı doğrultudaki vadilerle birbirinden ayrılır. Alpler'i oluşturan üç sıradan kuzeyde ve güneyde bulunan kalker yapıdadır;

İnşaata devam etmekte olan Auburn Camii - Avustralya

ortadaki sıra ise billürlü kayalardan meydana gelmiştir. Yer yer buzullarla kaplı Avusturya Alpleri'nin en yüksek noktası, merkezî kesimde bulunan Grossglockner zirvesidir (3798 m.). Kuzeydoğudaki Viyana havzası alüvyonlu topraklardan ve tepelerden müteşekkil alçak bir bölge olup doğusundaki Macar ovalarının devamı görünümündedir. Ülke yüzeyinin yaklaşık % 20'si kadar bir alanı kaplayan bu bölgede yükseklikler 400-500 m. arasında değişir. Bu iki bölgeden farklı jeomorfolojik yapıdaki bir bölge de ülke yüzeyinin % 10 kadarını kaplar ve kuzeyde bulunur. Bu bölge Tuna'nın güneyden aldığı kollar tarafından yarılmış alçak tepeler ve platolar halindedir. Avusturya sınırları içinde batıdan doğuya doğru 300 kilometreden fazla bir mesafe kateden Tuna, Avrupa'nın Volga'dan sonra ikinci büyük nehridir ve üzerinde yoğun biçimde taşımacılık yapılır. Batıdan gelen nehir gemileriyle mavnalar, Viyana'daki ana kol ve kanalları da geçmek suretiyle Karadeniz'e ulaşabilirler. Inn, Salzach ve Enns Avusturya'nın diğer büyük akarsularıdır. Viyana'ya kadar olan kesimde tam bir Alp rejimi gösteren Tuna sularının en yüksek seviyesi haziran ve temmuz aylarına, en düşük seviyesi ise kış aylarına rastlar. Macaristan sınırındaki Neusiedler ve İsviçre-Almanya sınırındaki Konstanz önemli büyük göllerdir. Bunların dışında ülkede özellikle dağlık kesimlerde birçok buzul gölü vardır.

Avusturya'da genel olarak yıllık sıcaklık farkının fazla olduğu karasal bir iklim gözlenir. Orta kesimde yağışlar kar şeklindedir; büyük vadilerde kuru ve sıcak fön rüzgârı eser. Alp dağlarının yağışları engellemesi sebebiyle Tuna nehrinin bulunduğu Kuzey Avusturya daha az yağış alır. Yazlar sıcak, kışlar sert geçer. Orman varlığı yönünden Avrupa'nın en zengin ülkelerindendir. En yaygın ağaç türü ladin olup yükseklerde de çam bulunur. Dağlık bölgelerde dağ keçileri, dağ sıçanı (alpine marmot), geyik ve tavşan gibi çeşitli av hayvanları yaşar. Dağ, tabiat ve av turizmi ülkeye çok yaygındır.

90/km² olan nüfus yoğunluğu komşu ülkelerinkinden daha azdır (İsviçre 159, Çekoslovakya 121, Almanya 217, Macaristan 114, İtalya 190, Liechtenstein 169, Yugoslavya 91). Bu azlık her şeyden önce ülke yüzeyinin dörtte üçüne yakın bir kısmının yüksek dağlarla kaplı olmasının bir sonucudur. Avusturya'da nüfus

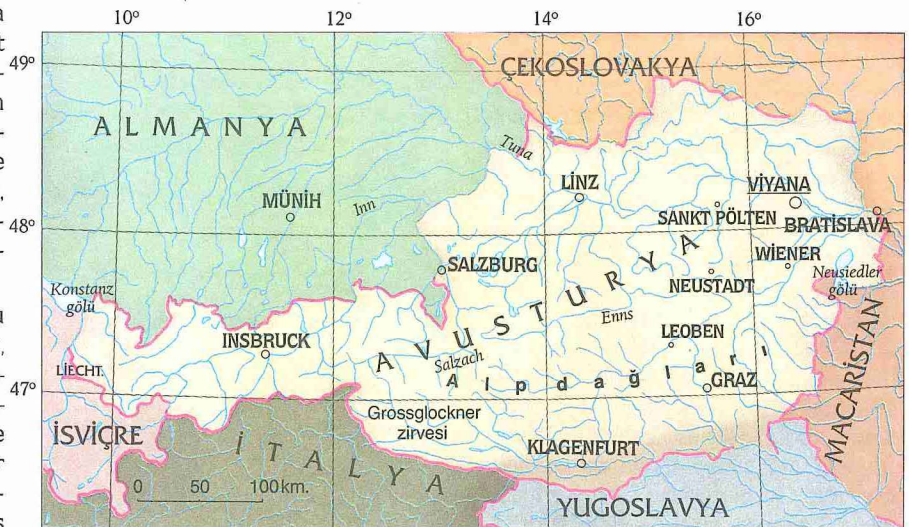
daha çok Alp dışı bölgelerde yoğunluk kazanır; özellikle Viyana havzası en yoğun olduğu kesimdir. Bütün ülke halkının dörtte birine yakını Viyana ile bu şehrin yakın çevresinde yaşar. Nüfusları 100.000'in üzerinde olan beş büyük şehir Viyana (1.5 milyon), Graz (243.000), Linz (200.000), Salzburg (139.000) ve Innsbruck'ta (117.000) yaşayanlar ülke nüfusunun aşağı yukarı üçte birini oluşturmaktadır. Nüfus artış oranı son derecede düşük olan Avusturya'da kalkınma hamlesi hızlıdır. Nüfusunun % 42 kadarı endüstri sektöründe çalışır. Ülkede daha çok yüksek düzeyde uzmanlaşmış olan, faaliyetleri çeşitli küçük endüstri kollarının geliştirilmesi yoluna gidilmektedir. Son yirmi yılda gelişme gösteren en faal kollar kimya, kâğıt ve ağaç endüstrisidir; giyim endüstrisi de bunları takip eder. Kuzeydeki Linz-Wels-Steyr üçgeni ülkenin en önemli endüstri alanlarından biridir. Burada gübre, ilaç, makine ve otomotiv endüstrisi bulunur. Endüstrinin bu üçgen dışındaki başlıca toplanma alanı da Viyana ve çevresidir. Demiryolu, vagon, elektrikli aletler, giyim, mücevher, porselen gibi muhtelif ağır ve hafif sanayi kolları Viyana ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Ülkenin en önemli petrol rafinerisi de Viyana yakınındaki Schwechat'tadır. Bu iki toplanma alanı dışında Graz çevresindeki teknik aletler ve dokuma endüstrisi, Konstanz gölü kıyısındaki Bregenz'de görülen ve daha çok turizm amaçlı olan dokuma, nakış, dantel endüstrisi ve Klagenfurt'ta top-

lanmış orman endüstrisi zikredilmeye değer faaliyetlerdir.

Yer altı servetleri açısından Avusturya toprakları özel bir önem taşır ve burada maden işletmeciliğinin çok eskiye inen bir tarihi vardır. Ağır endüstrinin başlıca ham maddelerinden olan demir çok eskiden beri Steiermark eyaletinde işletilmektedir; bugün ise Kärnten'deki yataklar daha önemlidir. Demirin bulunuşu yanında ülkede ve özellikle yine Steiermark, Burgenland ve Kärnten eyaletlerinde linyit yataklarının da bulunması ağır demir endüstrisinin gelişmesini sağlamıştır. Bu sonuncu eyalet Avusturya madenciliğinde en ön planda gelmekte ve bütün ülkede çıkarılan demirin % 90'ından, linyitin ise % 50'sinden çoğu ve magnezitin de % 40'ı buradan elde edilmektedir. Avusturya'nın petrol yatakları Viyana havzasının kuzeybatısında Çekoslovakya sınırı yakınındadır ve üretime 1935'te başlanmıştır. Başlıca petrol üretim merkezleri Gaiselberg ve Zisterdorf'tur; bu kesimde ayrıca doğal gaz üretimi de yapılmaktadır.

Avusturya'da faal nüfusun üçte biri tarım sektöründe çalışır. Ekili dikili kırsal ülke topraklarının beşte birinden biraz fazla yer kaplar ve büyük kısmı Alp dışı alanlarda bulunur. Burgenland, Tuna vadisi ve Viyana havzaları ülkenin başta gelen tarım alanlarıdır. En fazla yer kaplayan ekin tahıl türüdür ve bu kategori içinde arpa birinci, buğday ikinci sırada gelir. Patates ve şeker

Avusturya

pancarı, kapladıkları alan bakımından ön sıralarda olmadıkları halde, tarımsal üretim miktarı göz önüne alındığında ilk iki sırayı işgal ederler. Elde edilen tarım ürünleri ülke ihtiyacının ancak % 80 kadarını sağlayabilmektedir. Geniş dağ otlaklarının mevcudiyeti hayvancılığı geliştirmiştir. Peynir ve sığır eti başta olmak üzere çeşitli hayvansal ürünler ülke ihtiyacını karşıladığı gibi dışarıya da satılmaktadır. Süt üretiminin fazlalığı buna bağlı endüstriyi de geliştirmiştir. Daha çok makine aksamı, demir çelik mamülleri, dokuma ürünleri, kimyasal maddeler, kereste ve kâğıt ihracatı yapılır; buna karşılık besin ve yakıt maddelerinin bir kısmı ithal edilir.

Turizm ülke ekonomisinde önemli bir yer tutar. Özellikle kış sporları Avusturya'yı Avrupa'nın bu konudaki en önemli ülkesi durumuna getirmiştir. Ülkenin en önemli turistik yöresi olan Tirol bölgesinde çalışan nüfusun üçte birinden fazlası turizmle ilgili iş kollarında hizmet vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Tanoğlu, *Enerji Kaynakları*, İstanbul 1958, s. 290; Sami Öngör, *Devletler ve Ülkeler Ansiklopedisi*, Ankara 1967, s. 17-18; Besim Darkot, *Avrupa Coğrafyası*, İstanbul 1969, s. 55, 65; Selâmi Gözenç, *Avrupa Ülkeler Coğrafyası II: Kuzey, Batı ve Orta Avrupa Ülkeleri*, İstanbul 1983, s. 229-237; Emm. de Martonne, "L'Autriche", *Géographie Universelle* (nşr. P. Vidal de La Blache — L. Gallois), Paris 1931, IV, 451-504.

AHMET ERTEK

II. TARİH

Habsburg hânedanı idaresi altında XVI-XX. yüzyıllar boyunca Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu'nun kuzey ve kuzeybatı komşusu olan Avusturya, Mukaddes Roma Cermen (Alman) İmparatorluğu bünyesinde Türkler'le doğrudan mücadeleyi üstlenmek zorunda kalan bir arşidüklük olmuş ve 1804-1867 arasında Avusturya İmparatorluğu, 1867-1918 arasında da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu (Çifte Monarşi, Tuna Monarşisi) adlarını taşımıştır. 1526 Mohaç Meydanı Savaşı sonunda Macar Krallığı'nın yıkılması ile Macaristan'ın kuzey ve kuzeybatı kısımlarının Avusturya'nın elinde kalması, XVI. yüzyıl boyunca devam edecek olan Osmanlı-Avusturya mücadelelerinin başlıca sebebinin teşkil eder. 1529'daki Türk ilerleyişinin Viyana önlerine kadar gelmesiyle birlikte, Avusturya arşidükleri ve Alman imparatorları olarak Habsburglar bu ilerlemenin ağır yükünü çekmek ve uzun süre, Türk ta-

rafının "haraç", karşı tarafın ise "ulula-ma hediyesi" (munus honorarium) adını verdikleri bir çeşit vergiyi ödemek zorunda kalmışlardır. Türkler'e karşı sürdürülen mücadelenin XVI. yüzyıldaki tek galibiyeti olan ve Habsburglar'ın da dahil bulundukları Hristiyan ittifakının İnebahtı'da sağladığı deniz zaferi (1571), Osmanlılar'la sınır savaşlarını sürdüren Avusturya'ya bir fayda sağlamamıştır. Osmanlılar'a karşı, XVI. yüzyılın ortalarından itibaren zayıf da olsa belirmeye başlayan, müstahkem mevkiiler ve müdafaa görevini üstlenmiş özel statülü iskânlarla geliştirilen ve XVII-XVIII. yüzyıllarda tam bir askerî sınır halinde oluşumunu tamamlayan bir savunma zinciri, bütün Osmanlı-Avusturya sınırı boyunca uzanmaktaydı. Türkler'e karşı direnişte önemli ve tarihî hizmetler gören bu savunma hattı, iki düşman dünya arasında uzanan sınır bölgeleri boyunca zamanla sadece yeni bir ahali tipinin oluşmasına yol açmakla kalmamış, aynı zamanda Osmanlı serhadlerinin de -özellikle Bosna'da görüldüğü gibi- benzeri bir askerî teşkilât ile organize edilmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde sınırda meydana gelen çarpışmalar kolaylıkla büyük savaşların sebepleri olabili-

mekteydi. 1593-1606 arası devam eden ve Avrupa'da "Uzun Türk savaşları" adıyla anılan savaş, nihayet Zitvatorok (Zsitva Torok) Antlaşması (1606) ile sona ermiştir. Buna göre padişah, yalnız protokol yönünden de olsa imparatorun kendisiyle eşit olduğunu kabul etmiştir. Avusturya'nın senelik ödemelerine son verilmesi ve artık yavaş da olsa kuvvet dengesinin sağlanmaya başladığına dair işaretiler taşımasından dolayı Zitvatorok, Avusturya-Osmanlı münasebetlerinde bir dönüm noktası teşkil eder.

İki ülke arasında alışlagelmiş küçük bazı sınır olayları dışında birçok defalar uzatılan Zitvatorok barış hali, nihayet Avusturya'nın Erdel'in iç meselelerine müdahalesi üzerine 1662'de yeniden büyük bir silahlı mücadeleye dönüşmüştür. Raumund Graf von Montecuccoli'nin Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerini Raab ırmağı kıyısındaki St. Gotthard'da yenilgiye uğratmış olmasına rağmen Vasvar Antlaşması (1664) ile Avusturya, Uyvar gibi önemli serhad kalelerinden bazılarını elden çıkarmak zorunda kalmıştır. Erdel ile Macaristan'daki gelişmeler ve Avusturya'nın batı cephesinde Fransa tarafından sıkıştırılması, yirmi yıl sonra Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın elinde yeni ve büyük bir savaşın sebebi oldu. II. Viyana Kuşatması ile başlayan ve Avrupa'da "Büyük Türk savaşları" (1683-1699) adıyla bilinen bu savaşlar, Hristiyan dünyasının Türkler'e karşı ittifak etmesine vesile teşkil etti. Bu ittifak içinde Alman İmparatorluğu'ndan başka Papalık, Venedik, Rusya ve Lehistan devletleri de bulunmaktaydı. Viyana başarısızlığından sonra gelişen bozgun bütün Macaristan'ın elden çıkmasının yanı sıra 1688'de Belgrad'ın da düşmesiyle doruk noktasına ulaşmış; Venedik Mora'yı, Rusya Azak Kalesi'ni zaptetmiş, Lehistan da son savaşta Türkler'e terketmek zorunda kaldığı yerleri geri almıştır. Uzun mücadeleler ve bizzat II. Mustafa'nın başında bulunduğu Osmanlı ordusunun Zenta'daki mağlubiyeti (1697), nihayet Türkler'i kayıplarını sineye çekecek bir barışa mecbur etmiş ve Karlofça Antlaşması (1699) ile Osmanlı Devleti, 1690'da tekrar ele geçirdiği Belgrad hariç elinde tuttuğu yerlerden vazgeçmek zorunda kalmış ve ayrıca Erdel ile Tımsıvar (Banat) dışında kalan bütün Macaristan topraklarını da Avusturya'ya terketmiştir. Karlofça, düşmanlarının dikte ettirmeye muvaffak oldukları ilk barış antlaşması olması bakımından Osmanlı-

Kanûnî Sultan Süleyman'ın Kral I. Ferdinand'a gönderdiği 1541 tarihli bir mektubu (Hans. Hof- und Staats Archi - Viyana)

